

ULLASTRET

GUIA DE LECTURA FÀCIL

Guia de lectura fàcil

Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC)

Textos: Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC)

Adaptació: Mariona Mas i Elisabet Serra (Associació Lectura Fàcil)

Maquetació: Carme Guiral

Revisió de continguts: Laura Romero

L'obra *Ullastret*. Guia de lectura fàcil està subjecta a una llicència de Reconeixement – No Comercial 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet la còpia, la distribució i la comunicació pública sense ús comercial, sempre que se'n citi la font.

El paisatge d'Ullastret en època ibèrica

El 1947 es van iniciar les excavacions arqueològiques i les recerques a Ullastret i els voltants.

Gràcies a això s'han descobert diversos **jaciments** de l'època ibèrica.

Hi destaquen els poblats fortificats el **Puig de Sant Andreu** i l'**Illa d'en Reixac** a Ullastret, i la **necrópolis** del **Puig de Serra**, a Serra de Daró.

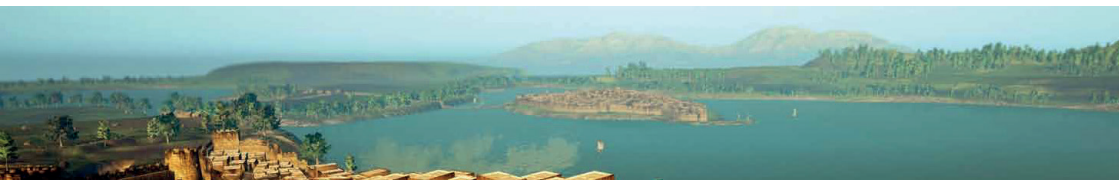
Els estudis i les excavacions ens confirmen que el paisatge i la vegetació en l'època ibèrica eren molt diferents dels actuals.

Entre aquests jaciments i la serra de Llabià hi havia un llac que va anar canviant de grandària amb el temps. Sabem que era un dels més grans del Baix Empordà. El 1885, el llac va ser dessecat de manera artificial.

El paisatge era molt més espaiós que l'actual, amb boscos de salzes, pollancre, oms i tamarius, al voltant del llac i al llarg dels rius.

Un **jaciment** és un lloc on es troben restes de pobles antics.

Una **necrópolis** és un cementiri d'una època prehistòrica o molt antiga.

A les zones més altes hi havia una vegetació típica del Mediterrani, amb boscos d'alzines, sureres, roures i pins blancs.

A la part baixa del bosc hi havia plantes més petites, com ara brucs i arboços.

A algunes zones també creixien avets i castanyers.

La formació de la cultura ibèrica

La cultura ibèrica a Catalunya ja existia des de la primera meitat del segle VI (6) **aC**.

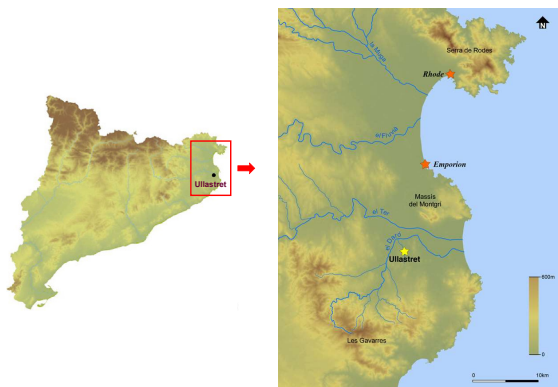
Va sorgir de la mescla de dues influències culturals sobre els pobles indígenes de la península, al final de l'edat del bronze, fa uns 3.000 anys.

La primera influència va arribar des d'Europa Central, a través dels Pirineus, a partir del 1.100 aC.

La segona va ser l'arribada dels **pobles colonitzadors** del Mediterrani, com els fenicis i els grecs, a partir del segle VII (7) aC.

La cultura ibèrica es va desenvolupar al llarg de la costa del Mediterrani, des del sud de França (Llenguadoc) fins a Andalusia, i va tenir diferents característiques segons la zona.

Aquestes diferències depenien de la població indígena i de la influència dels grups colonitzadors: els grecs van tenir més influència al nord, i els fenicis o púnics, al sud.

L'abreviatura **aC** significa 'abans de Crist'. Els anys amb aquesta abreviatura indiquen dates anteriors al primer any de la nostra era. Així, per exemple, entre l'any 500 aC i l'actualitat han passat 2.524 anys.

Els **pobles colonitzadors** venen d'un altre lloc per establir-se en un territori.

En el territori ibèric vivien diferents tribus.

En sabem els noms gràcies als textos d'autors grecs i romans.

A l'Empordà, on hi ha el conjunt ibèric d'Ullastret,

hi vivia la tribu dels **indigets**.

Aquesta zona rebia la influència de la cultura grega,

perquè les colònies gregues d'Empòrion (actual Empúries)

i Rhode (actual Roses) eren molt a prop.

Els dos poblats ibèrics

del Puig de Sant Andreu i l'Illa d'en Reixac van formar

una única comunitat: la ciutat ibèrica d'Ullastret

i van estar ocupats des de finals del segle VII (7) aC

o inicis del segle VI (6) aC fins a principis del segle II (2) aC.

El Puig de Sant Andreu és un dels poblats més grans

del territori ibèric català. L'Illa d'en Reixac era més petita.

A prop de l'Illa d'en Reixac hi havia la necròpoli del Puig de Serra,

que devia estar relacionada amb aquest poblats.

La cultura i la societat ibèriques

Cada regió ibèrica tenia les seves característiques, però algunes eren comunes a tot el territori:

- **Economia:** es basava en l'agricultura i la ramaderia.
- **Comerç:** el comerç i l'intercanvi de productes eren activitats importants.
Les primeres monedes van aparèixer cap a finals del període.
- **Rituals funeraris:** els difunts s'incineraven, és a dir, es cremaven els cossos.
- **Escriptura:** van crear un sistema d'escriptura propi.
- **Tecnologia:** treballaven el ferro, la ceràmica i la pedra.
- **Desenvolupament urbà:** els poblats es construïen en zones elevades i es fortificaven.
- **Estructura social:** la societat s'organitzava en classes socials i en diferents tipus de feines.

A les excavacions de Puig de Sant Andreu,
es van descobrir cases molt grans,
amb molts objectes domèstics de valor.
Això demostra que hi havia famílies aristocràtiques
que tenien diners i poder.

També s'han trobat llocs de culte
i elements relacionats amb rituals,
la qual cosa demostra que hi havia sacerdots.

La major part de la població eren pagesos i pastors,
i també hi havia artesans.

Període preibèric

(del 650 al 550 aC)

En aquest període, els humans abandonaven les coves i s'agrupaven en poblats a l'aire lliure.

Els poblats d'aquesta zona estaven formats per cabanes de forma circular, amb una part de la base sobre la roca i construïdes amb fusta, branques i fang. A altres parts de Catalunya, com la zona de Lleida, ja s'utilitzava la pedra per construir les cases.

En el període preibèric, a la zona de l'Empordà es van establir pobles colonials que van arribar d'altres llocs, com els fenicis, els grecs i els etruscos. Aquests pobles estaven interessats en el comerç amb els indígenes. Sobretot comerciaven productes agrícoles i minerals.

Com a resultat d'aquests contactes, cap a l'any 600 aC, els grecs van fundar la colònia d'Empòrion. Al principi es van establir a l'illa de Sant Martí d'Empúries. A aquest primer assentament, el van anomenar **Palaiapolis**.

Període ibèric antic

(del 550 al 450 aC)

A Catalunya es coneixen pocs poblats d'aquest període, però entre ells hi ha els dos d'Ullastret.

Les excavacions han permès conèixer-ne l'evolució des del període preibèric fins a l'inici de la **romanització**.

En aquest període, els poblats seguien situats a la plana, però van començar a establir-se en llocs alts.

A l'Empordà es van construir les primeres cases rectangulars amb murs de pedra i tova (mescla de fang i palla), per influència de les colònies mediterrànies.

La **romanització** és el procés pel qual la cultura d'un lloc, indígena, s'adapta a la cultura romana.

Al Puig de Sant Andreu es va construir la primera de les seves muralles.

La necròpoli del Puig de Serra va començar a utilitzar-se a l'última meitat d'aquest període.

En aquesta etapa, es feia servir el torn ràpid per fabricar ceràmica.

La ceràmica, sovint, es decorava amb dibuixos pintats, a la qual s'anomena ceràmica ibèrica pintada.

També es desenvolupava el treball del ferro.

Període ibèric ple

(del 450 al 200 aC)

En aquest període, les condicions de vida van millorar i el resultat va ser un creixement de la població.

Els poblats nous es van construir a llocs elevats, la majoria fortificats.

Com que també s'han trobat tombes amb armes, podem suposar que va ser un període violent amb enfrontaments entre pobles.

No obstant això, a l'única necròpoli de l'Empordà, la del Puig de Serra, no s'han trobat armes.

Als poblats ibèrics s'han trobat objectes de diferents zones del Mediterrani, sobretot, ceràmiques. Per això, podem dir que les relacions comercials amb els pobles colonials van augmentar en aquesta època.

La influència grega era cada cop més important a la zona indigeta per la proximitat d'Empòrion i perquè es va fundar la colònia grega de Rhode, que es va convertir en el poble de Roses.

La cultura ibèrica presentava característiques diferents a cada regió.

A l'àrea indigeta es va substituir la ceràmica ibèrica pintada per la ceràmica decorada amb pintura blanca o indigeta.

A Ullastret també es produïa ceràmica que es coneix com a ceràmica de la costa catalana o emporitana, i que va durar fins a l'època romana.

A partir del segle IV (6) aC, van arribar molts productes de la península Itàlica als poblats ibèrics de Catalunya.

Això ens mostra la importància italiana al Mediterrani.

Al final d'aquest període, els ibers es van veure involucrats en les lluites entre els romans i els cartaginesos, que volien controlar el Mediterrani.

L'any 218 aC, els romans van arribar a Empòrion.

Període ibèric tardà o iberoromà (200 aC)

Amb l'arribada dels romans a Empúries va començar el procés de romanització de la cultura ibèrica, que va ser del tot efectiu a partir del segle I (1) aC. Un exemple en va ser el canvi de la manera de viure i de treballar, que incloïa l'abandonament dels poblats ibèrics.

Els poblats ibèrics no es van abandonar d'immediat. Fins i tot, alguns, com el del Castell de Palamós, es van ampliar. Però els indígenes van començar a adaptar-se al nou estil de vida romà.

A l'Empordà, per influència d'Empòrion, els canvis van ser ràpids: els poblats del Puig de Sant Andreu i de l'Illa d'en Reixac es van abandonar a principis del segle II (2) aC. Els edificis no van ser destruïts, fet que suggereix que la població se'n va anar per raons econòmiques.

Al Puig de Sant Andreu s'han trobat monedes posteriors, de l'època romana. Això demostra que, una vegada abandonat, el lloc es continuava visitant, potser per celebrar-hi activitats de culte en els temples.

El comerç

Empòrion feia d'intermediària en els intercanvis comercials entre els pobles indígenes i els pobles colonials del Mediterrani.

La prova d'aquests intercanvis són els productes grecs, púnics o de la península Itàlica trobats als poblats ibèrics.

Aquests productes eren, sobretot, aliments, com ara vi i oli.

S'han conservat les àmfores, és a dir,

els recipients de fang en els quals es transportaven.

També s'intercanviaven objectes de luxe,

com vaixelles, vasos, joies i teixits.

A canvi, els indígenes oferien els cereals que els sobraven

i les matèries primeres, com ara metalls, pells, sal,

mel i, a vegades, esclaus.

Els poblats indígenes també comerciaven entre ells.

A l'àrea indigeta i els voltants

s'han trobat ceràmiques fabricades a tallers d'Ullastret.

Alhora, Ullastret segurament rebia cereals dels poblats de l'interior

i els redistribuïa cap als pobles colonials.

Sovint, les àmfores tenien un segell, una marca,

que indicava qui les havia fabricades,

d'on venien o qui n'era el propietari.

La moneda

Les primeres monedes van arribar a la zona nord del Mediterrani gràcies als grecs.

A Catalunya, les primeres monedes es van fabricar a Empòrion el segle IV (4) aC i, una mica més tard, les ciutats d'Empòrion i Rhode van començar a fabricar dracmes, que eren les monedes de plata de l'antiga Grècia.

Les monedes més antigues trobades a Ullastret són dracmes d'Empòrion i una de Rhode.

Ullastret va ser abandonat a principis del segle II (2) aC quan encara hi havia poques monedes als poblats ibèrics de la zona. Per aquest motiu s'han trobat poques monedes.

La vida espiritual. Les creences

Només coneixem els cultes i les creences dels pobles ibers a través dels descobriments arqueològics.

Tenim poca informació de les divinitats ibèriques, perquè els pobles ibèrics van adoptar les divinitats gregues i romanes molt ràpidament.

A Ullastret, s'han trobat representacions de dues divinitats: escultures de terracota de Demèter, la deessa grega de l'agricultura, i figuretes de terracota del déu egipci Bes, que protegia les dones embarassades i els nens.

Pensem que el culte a les divinitats ibèriques es feia a la part més alta del Puig de Sant Andreu, on s'han trobat restes de dos temples com a mínim.

També s'han trobat **exvots** de terracota amb representacions de cares, **ungüentaris**, gotets decorats amb cares i **capfoguers** amb forma de cap de cavall o de boc.

Els **exvots** són ofrenes que es fan als déus per agrair-los una cosa bona.

Els **ungüentaris** són recipients per guardar ungüents, cremes i olis.

Els **capfoguers** són suports de terracota que es posen a la llar de foc o a la xemeneia per aguantar la llenya.

El culte al crani

Al Puig de Sant Andreu i a l'Illa d'en Reixac es practicava el culte al crani.

A les excavacions s'han trobat:

- Cranis humans amb claus travessats.
- Trossos de cranis i mandíbules relacionats amb rituals.

Aquests descobriments s'han fet a diferents llocs dels jaciments:

- A l'interior d'una **sitja**.
- En un carrer de l'Illa d'en Reixac.
- En un gran edifici dedicat a rituals, juntament amb altres ofrenes, com restes d'animals, ceràmiques, una espasa de ferro i restes humanes.

Una **sitja** és un lloc sec on es guarda el blat.

La vida espiritual. El ritual funerari

El ritual funerari dels ibers sempre incloïa la incineració dels cossos, tant joves com adults.

Després de ser cremats, les restes humanes, sovint, es rentaven, s'esmicolaven, i es guardaven en una urna.

Aquesta urna es col·locava a una fossa petita excavada a terra, amb ofrenes al difunt i l'aixovar personal (joies, vestits...).

Les necròpolis eren a prop dels poblats.

Una de les necròpolis d'Ullastret se situa al Puig de Serra, a Serra de Daró, a uns 400 metres del poblat de l'Illa d'en Reixac. Aquesta necròpoli es va utilitzar des del segle v (5) aC fins a mitjan segle IV (4) aC.

Els nounats o els nens de pocs mesos no eren incinerats, sinó enterrats dins de les cases o en llocs preparats per fer-ho. En alguns casos podrien haver estat sacrificats.

L'urbanisme i l'arquitectura

Els poblats ibèrics típics eren els que se situaven en llocs elevats per poder defensar-los bé i, a més, estaven fortificats.

Aquests poblats reben el nom d'**oppida**.

La construcció dels poblats en aquestes zones elevades provocava que els carrers i les cases tinguessin una organització irregular, ja que s'havien d'adaptar als pendents del terreny.

Però, sempre que era possible intentaven fer carrers rectes entrecreuat de manera perpendicular, com a l'Illa d'en Reixac. Aquest poblat es va construir sobre un assentament preibèric anterior.

Aquest assentament preibèric estava format per cabanes circulars, construïdes amb branques i fang sobre la roca natural.

Al Puig de Sant Andreu també s'hi van trobar construccions semblants.

La ciutat ibèrica d'Ullastret era un gran centre de poder, on es prenen les decisions polítiques, militars i religioses de la comunitat. També oferia serveis a la població, com protegir-se dels perills, guardar menjar i assegurar-se que tinguessin aigua per beure.

Dins dels poblats, les cases s'alineaven al llarg dels carrers formant illes. Les cases ibèriques eren senzilles, de planta rectangular, amb una o dues habitacions, i amb murs de fonaments de pedra i alçats de tova. Les teulades eren gairebé planes (tenien molt poc pendent per desguassar), sostingudes per pals de fusta i cobertes amb branques i fang.

L'espai interior de la casa es dividia en zones diferents destinades a tasques diferents:

- descans
- cuina
- emmagatzematge
- activitats artesanals

A cada casa hi havia, almenys, una llar amb una sortida de fums al sostre. Sovint, hi havia un banc de pedra o fang adossat a un mur. Algunes cases tenien un pis superior.

Al Puig de Sant Andreu s'han excavat dues cases d'uns 800 metres quadrats cadascuna, amb diverses habitacions. Sens dubte, pertanyien a famílies riques.

Dins del poblat també s'han trobat cisternes, que són grans dipòsits per emmagatzemar aigua de la pluja per al consum humà. Aquestes cisternes s'excavaven a terra, i es cobrien de pedra i morter de calç per fer-les impermeables.

Altres elements d'ús comunitari eren les sitges, que eren dipòsits per conservar els cereals, i que també s'excavaven a terra.

El Puig de Sant Andreu i l'Illa d'en Reixac estaven protegits per una muralla, que es va construir en diverses etapes.

La primera muralla del Puig de Sant Andreu es va construir a la fi del segle VI (6) aC o a inicis del segle V (5) aC, i és la muralla ibèrica més antiga de Catalunya.

La muralla que podem veure en aquest moment és de principis del segle IV (4) aC, encara que algunes parts es van reconstruir al segle III (3) aC. La forma de la muralla és triangular i té diverses torres de defensa.

La muralla del poblat de l'Illa d'en Reixac s'està estudiant, però és semblant a la del segle IV (4) aC del Puig de Sant Andreu.

La llengua i l'escriptura

La llengua és un dels aspectes més desconeguts de la cultura ibèrica. El seu origen no és del tot clar.

L'escriptura ibèrica va néixer al sud-est de la península durant el segle VI (6) aC i es va estendre per la costa mediterrània fins arribar a Catalunya un segle després.

La llengua ibèrica té 29 signes que combinen lletres i síl·labes. Tot i que sabem com sona, encara no entenem què diu.

Aquest sistema d'escriptura es va utilitzar des del sud de França fins a la vall del Guadalquivir, amb variacions segons la regió i la influència d'altres llengües.

Els ibers escrivien sobre ceràmica, làmines de plom i pedra, amb eines acabades en punta.

	k	g	b	t	d				
a	𐌀	𐌁	𐌂	𐌃	𐌄	𐌅	𐌆	𐌇	𐌈
e	𐌉	𐌊	𐌋	𐌌	𐌍	𐌎	𐌏	𐌐	𐌑
l	𐌒	𐌓	𐌔	𐌕	𐌖	𐌗	𐌘	𐌙	𐌚
o	𐌛	𐌜	𐌝	𐌞	𐌟	𐌠	𐌡	𐌢	𐌣
u	𐌤	𐌥	𐌦	𐌧	𐌨	𐌩	𐌪		

La majoria de les inscripcions d'Ullastret estan fetes sobre ceràmica, sobretot, en vasos del segle IV (4) aC. Però també hi ha textos sobre plom, sobre pesos de teler i sobre un vas amb forma d'animal, que és la inscripció més antiga del jaciment.

També s'han trobat inscripcions en grec i en fenici sobre àmfores.

L'agricultura

Utensilis

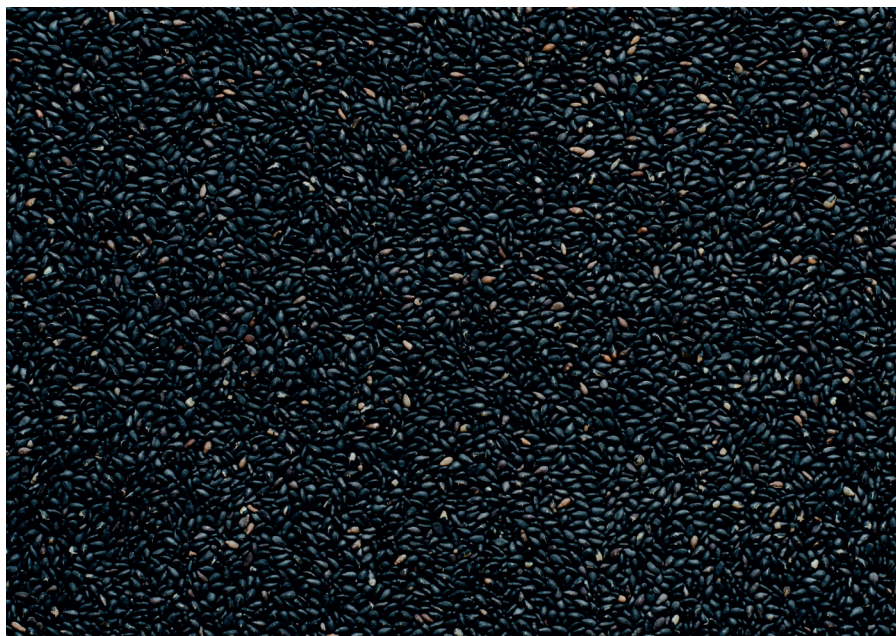

La majoria d'ibers es dedicaven a l'agricultura. Ja a l'època antiga, l'Empordà i Lleida eren les dues grans zones productores de cereals.

Les eines agrícoles que s'han trobat corresponen a una agricultura desenvolupada, com, per exemple, l'arada, que s'utilitzava en grans superfícies per obrir solcs a la terra i remoure-la, o l'aixada.

Cereals

A Ullastret s'han trobat restes
de llavors carbonitzades
que demostren la importància del conreu de cereals,
sobretot, de l'ordi.
Els ibers també conreaven blat, midó i mill.

Llegums, vinyes i oliveres

Els ibers coneixien alguns llegums,
com les llenties, els pèsols i les faves.
També conreaven vinyes per produir raïm
i oliveres per obtenir oli.

Transport i emmagatzematge

Els ibers guardaven el gra en sitges o en àmfores, que també utilitzaven per transportar-lo. Per moldre el gra, feien servir dos tipus de molins: els de vaivé, que eren molt antics i es coneixien des del neolític, i els rotatoris, que es van començar a utilitzar a Ullastret el segle IV (4) aC.

La ramaderia

La ramaderia era la segona activitat més important després de l'agricultura.

S'han trobat ossos d'ovelles i cabres, també de porcs, toros i vaques, i, en menor quantitat, de cavalls i gossos.

A més de servir com a aliment, els animals els donaven matèries primeres, com llana, pells i ossos. Amb aquests materials fabricaven eines, adorns, mànecs de ganivets, etc.

La caça, la pesca i la recol·lecció

Caça

La caça era una activitat econòmica complementària. Els ibers caçaven, sobretot, conills i senglars, però també cérvols, dels quals només se n'han trobat les banyes.

Pesca

Els ibers, sobretot, pescaven anguiles,
orades i llobarros.

A les excavacions s'han trobat hams de bronze
i pesos de pedra per a les xarxes.

Recol·lecció

Els ibers també recol·lectaven fruits i plantes silvestres,
i mol·luscos tant de mar com de rius i llacs.

Artesania

A la societat ibèrica, els artesans es dedicaven a fabricar objectes per a la venda o per a l'ús de la comunitat.

Entre els seus treballs més importants hi ha la metal·lúrgia, la ceràmica, el teixit i el treball de la pedra.

Metal·lúrgia

Els ibers treballaven el ferro i el bronze, com demostren els forns i els materials de rebuig que s'han trobat. Amb aquests metalls fabricaven eines per a l'agricultura, armes, adorns, utensilis de cirurgia i objectes personals.

Els minerals que utilitzaven provenien de les Gavarres i el Pirineu. A més, refonien i reciclaven objectes de metall que ja no utilitzaven per fer-ne altres de nous.

Ceràmica

Els ibers fabricaven molts productes de ceràmica gràcies a l'ús del torn ràpid i els dipòsits d'argila que hi havia a prop.

En canvi, per als atuells de cuina continuaven utilitzant la ceràmica feta a mà, perquè era més flexible i resistia millor els canvis de temperatura.

Tèxtil

Els ibers feien servir llana i fibres vegetals per produir teixits.

S'han trobat fusaioles, que s'utilitzaven de contrapès per filar, i pesos de teler.

Els telers eren de tipus vertical.

Treball de la pedra

La construcció de muralles i altres obres públiques, com cisternes o carrers empedrats, mostra que hi havia grups de picapedrers que treballaven per a la comunitat i explotaven les pedreres properes. La pedra també s'utilitzava per fabricar utensilis, com molins, vasos i motlles.

Un museu on l'arqueologia
explica, qüestiona, sorprèn i emociona

Retorneu aquest
opuscle a recepció

Aquest logotip identifica els materials de Lectura Fàcil que segueixen les directrius internacionals de l'IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) i d'Inclusion Europe quant al llenguatge, el contingut i la forma, amb l'objectiu de facilitar-ne la comprensió.

L'atorga l'Associació Lectura Fàcil (www.lecturafacil.net)

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya